

Různé aspekty fenoménu moci

JUDr. VIKTOR HODEK, MPA

Ministerstvo spravedlnosti, PF UK

DOI: <https://doi.org/10.24132/ZCU.NADEJE.2022.137-146>

Klíčová slova:

moc, vůle, kontrola, autorita, panství, politika

Úvod

Ve svém příspěvku hodlám zaměřit pozornost čtenářů na fenomén, který je imanentně spojen s naší společností, s našimi životy, a to nejen v rovině politické, jak by se mohlo na první pohled zdát. Tímto fenoménem je moc. *Co je tudíž vlastně moc?*

Lze jistě bez nadsázky konstatovat, že samo toto slovo je obestřeno závojem tajemna a má až magický nádech vyvolávající různé pocity. Toto slovo je také často zmiňováno spíše v pejorativních konotacích. Těžko však může kdokoli popřít, že moc má svoji „*nebezpečnou přitažlivost*“.

To ostatně potvrzuje velmi otevřeně z praktické politické zkušenosti kupříkladu Vladimír Palko:¹ „*Politická moc je společenskou nevyhnutností, dobrá vláda je požehnaním pro lidi. Aj nie príliš dobrá vláda je oveľa lepšia ako žiadna vláda. Moc má aj svoj lesk, aj svoju biedu. Moc má svoje fluidum, svoju auru, slávu, gravitas. Priťahuje nás. Ten lesk moci sám o sebe by ešte nemusel byť problém. Problém a bieda začína vtedy, keď sa ten lesk začína páčiť nositeľovi moci.*“²

Obecně je moc jako společenská kategorie spojena s určitou diferenciací, hierarchizací společnosti, vyjadřuje nadřizenost a podřizenost.

¹ Doc. RNDr. Vladimír Palko, CSc., matematik, slovenský politik, publicista, bývalý poslanec Národní rady Slovenské republiky a bývalý ministr vnitra Slovenské republiky.

² PALKO, V., 2022. *Moc a její pokušení*. Laureátská řeč Vladimíra Palka při udělení Ceny svatého Vojtěcha pro rok 2022 dne 10. 6. 2022 v Praze. Slavnostnímu shromáždění při příležitosti konference Svatý Vojtěch a středoevropský prostor předsedal Jeho Eminence Dominik kardinál Duka.

Na zkoumaný fenomén moci tak lze nahlížet jako na možnost a schopnost přinutit někoho jednat určitým způsobem, případně mu v nějakém jednání zabránit. Moc lze považovat za nejvyšší stupeň ovlivňování v procesu interakce. Moc se může projevit bezprostředním psychologickým působením, prostřednictvím ekonomického, společenského či politického tlaku, v krajním případě i fyzickým násilím. Moc *de facto* předpokládá, vyžaduje a vynucuje poslušnost. Podle Voltaira spočívá moc v tom, že „*nutím ostatní jednat tak, jak chci já*“.³

Obecně se moc opírá o osobní vlastnosti, charisma, stanovená pravidla, zvyky, tradici, o pravomoci určené zastávanými rolami či funkcemi. Stát, jeho instituce a další oficiální organizované struktury udržují (svou) moc pomocí právních předpisů a ukládání sankcí v případě jejich nedodržování.

Nejmenší rozsah má moc v malých skupinách, kde jde o moc tradičního typu (klasicky *pater familias*). Širší rozsah má moc ve společenských organizacích, jako jsou velké podniky nebo třeba i politické strany. Podříditi se takové moci je většinou aktem dobrovolným a po odchodu z organizace se její moc na nás již nevztahuje. Největší rozsah má moc státní, která je univerzální a týká se všech obyvatel bez ohledu na jejich vůli a přání. Až na výjimky, jako je třeba emigrace, se nestáváme občany státu svým rozhodnutím, ale prostě faktem, že jsme se na jeho území narodili. Stát potom určuje pravidla, co smíme a co ne.

S mocí je po celou historii lidstva spojeno jedno velké nebezpečí, kterým je její zneužití. Varovně se k fenoménu *zneužití moci* vyjadřoval již Platón, který říká: „*Přístup k moci by měl být zakázán těm, kteří jí milují*.“⁴ Voltaire dokonce varuje samotné držitele moci před sebou samými: „*Moc vždy zotročí člověka, který ji drží v ruce*.“⁵ John Dalberg-Acton přidává v 19. století k danému tématu dodnes často citovaný výrok „*Moc korumpuje a absolutní moc korumpuje absolutně*.“⁶

Bertrand Russel⁷ považoval *moc* za *fundamentální pojem společenských věd*, stejně jako je energie fundamentální pro fyziku. Tento fenomén tak zkoumá řada společenských věd. Ve svém příspěvku se alespoň v tezích a citátech

³ ARENDTOVÁ, H. *O násilí*. Praha: Oikomenh, 1995, s. 24.

⁴ PLATÓN. Citáty o moci. In: *Citáty.net* [online]. © 2023 [cit. 24. 11. 2022]. Dostupné z: <https://citaty.net/temata/citaty-o-moci/>.

⁵ VOLTtaire. Citáty slavných osobností. In: *Citáty.net* [online]. © 2023 [cit. 24. 11. 2022]. Dostupné z: <https://citaty.net/autori/voltaire/>.

⁶ John Emerich Edward Dalberg-Acton, 1. baron Acton, KCVO (10. ledna 1834, Neapol – 19. června 1902, Tegernsee, Bavorsko) byl anglický liberální katolík, historik a novinář. V letech 1859–1866 byl poslancem Dolní sněmovny.

⁷ Bertrand Russel (1872–1970), anglický matematik a filozof.

pokusím na pohledy těchto věd upozornit. Postupně, ale i provázaně, bude pojednáno o nazírání filozofie, sociologie, politologie a samozřejmě práva. Bohužel vzhledem k rozsahu příspěvku nebude možné probrat aspekty psychologické, ekonomické, teologické a jiné.

Závěrem tohoto úvodu si připomeňme slova Ovidiova:⁸ „*Nulla potentia longa est*“ („Žádná moc netrvá dlouho“).

Pohled filozofický

Pojednání o problematice moci se samozřejmě vyskytuje již v dílech nejvýznamnějších antických filozofů jako byl Platón (Ústava, *De republica*, kol. r. 370 př. n. l.) či Aristoteles (*Politika*), kteří se jí zabývali v souvislosti se správou a organizací obce. V období středověku se jednalo především o italského filozofa, spisovatele a politika Niccolò Machiavelli (Vladař, *Il principe*, 1513). Dále nelze opomenout Thomase Hobbesa a jeho Leviathana neboli o podstatě, zřízení a moci státu církevního a občanského (angl. *Leviathan, or The Matter, Forme and Power of a Common Wealth Ecclesiasticall and Civil*, 1651), kde autor uvádí: „*Moc člověka v nejširším významu slova je souhrn všech pomůcek, kterých může užívat, aby se domohl nějakého zdánlivého budoucího dobra.*“ „*[J]elikož moc jednoho člověka odporuje a brání účinkům moci jiného, moc není zkrátka nic jiného než převaha moci jednoho nad mocí jiného.*“⁹

Německý filozof 18. století Immanuel Kant zajímavě glosuje vztah moci a rozumu: „*Nelze očekávat, že by králové filozofovali, nebo že by se filozofové stali králi, a nelze to ani považovat za žádoucí, protože držba moci nevyhnutelně kazí svobodný úsudek rozumu.*“¹⁰ „*Nejlepší ústava je ta, kde moc není v rukou lidí, nýbrž zákonů.*“¹¹

Ze soudobých českých filozofů lze zmínit Jana Sokola,¹² podle kterého souvisí moc se slovem moci a označuje možnost ovládat skutečnost. Moc není totéž

⁸ Publius Ovidius Naso (43 př. n. l. – 17/18 n. l.) byl římský básník a spisovatel. Jeho nejznámější díla jsou *Proměny* a *Umění milovat*.

⁹ HOBBS, T. *Leviathan: neboli O podstatě, zřízení a moci státu církevního a občanského*. Praha: Melantrich, 1941, s. 125.

¹⁰ KANT, I. Citáty o rozumu. In *Citáty.net* [online]. © 2023 [cit. 24. 11. 2022]. Dostupné z: <https://citaty.net/autori/immanuel-kant/citaty-o-rozumu/>.

¹¹ KANT, I. *Metafysika mravů*. AA VI. 355.

¹² SOKOL, J. *Malá filosofie člověka a slovník filozofických pojmů*. Praha: Vyšehrad, 2019, s. 301.

co násilí; předně nemusí být vůbec násilná („*moc slova*“), je ve společnosti něčím legitimována, oprávněna, a ve svobodných společnostech vždy omezena pravidly a zákony.

Filozof a spisovatel Gerard Durozoi¹³ ztotožňuje moc téměř se silou, mohutností. Moc značí způsoblost, schopnost jednat (zejména zákonnou nebo mravní); dále výkon jisté autority (která, jde-li o moc osobní, směřuje k libovůli). Odtud v konkrétním slova smyslu se mocí rozumí i instituce, jež tuto autoritu vykonává.¹⁴

Francouzský filozof, sociolog a psycholog Michel Foucault¹⁵ moc vnímá jako určitou schopnost kontroly, popisuje ji jako vztah, který není jen represivní, ale spíše produktivní. Moc nevnímá jako soubor institucí a aparátů, které zajišťují poslušnost a službu občanů danému státu. Moc popisuje jako vztah, jako mnohost vztahů, jež jsou imanentní oblasti, ve které působí. Moc je všudypřítomná, tvoří se v každém okamžiku, vychází zdola. Foucault poukazuje na provázaný vztah mezi mocí a věděním. Zabýval se především analýzou mechanismů moci a tím, jaké vztahy moci působí v určitých typech diskurzů.¹⁶ Rozmanité a pohyblivé mocenské vztahy uvádí podle něj do pohybu právě diskurz.¹⁷

Právní filozof P. Holländer¹⁸ nahlíží moc z pohledu reprodukce života a svobody, kdy uvádí: „*V každé lidské skupině (například v rodině, politické straně, firmě, tj. v každé skupině vyvíjející určitou společnou činnost) existuje systém řízení, systém působení na jednotlivce s cílem zabezpečit určitý stav, s cílem zabezpečit reprodukci skupiny.*“ Tento systém nazývá moc a chápe ji jako nezbytný předpoklad či pojivo reprodukce společnosti a chování jednotlivců. Reprodukce společnosti je tak možná pouze omezením svobody jednotlivce, neboť toto omezení svobodu současně zabezpečuje.

¹³ Gerard Durozoi, narozen 20. 10. 1942 v Paříži, docent filosofie, rovněž autor řady článků o umění a literatuře.

¹⁴ DUROZOI, G. – ROUSSEL, A. *Filosofický slovník*. Praha: EWA Edition, 1994, s. 186.

¹⁵ Michel Foucault (1926–1984), profesor Collège de France, představitel filozofického strukturalismu a postmoderní filozofie, historik a teoretik kultury.

¹⁶ BITTNEROVÁ, B. *Moc*. In: Medkult [online]. Publikováno 8. 8. 2015 [cit. 24. 11. 2022]. Dostupné z: <http://medkult.upmedia.cz/Keywords/moc/>.

¹⁷ FOUCAULT, M. *Dohlížet a trestat*. Praha: Dauphin, 2000, s. 61.

¹⁸ HOLLÄNDER, P. *Nástin filosofie práva: úvahy strukturální*. Praha: Všeherd, 2000, s. 21–23.

Pohled sociologický

Vedle politologie největší prostor bádání o fenoménu moci nabídla a stále nabízí sociologie. Nelze začít jinak, než ikonickou definicí německého sociologa Maxe Webera (1864–1920), podle kterého je moc „*možnost rozhodovat o chování jiných osob, a to i proti jejich vůli*“. Politická moc je pak institucionalizovaná moc používající specifické prostředky, tj. fyzické donucení, ekonomický nebo morální tlak, pravdivé přesvědčování nebo klamavou manipulaci sociálními hodnotami, idejemi a emocemi. Max Weber¹⁹ rozlišil tři typy ospravedlnění (legitimizace) moci:

- *panství charismatické* vychází z „okouzlení“, uchvácení něčím mimořádným, čím daná osobnost disponuje. Zde se může jednat až o mystickou víru, že daná osoba je vyvolena, nebo je prorokem,
- *panství tradiční* je založeno na autoritě, která pramení z „posvátné“ tradice či zvyku, z toho, co vždy tak bylo; projevuje, resp. projevovala se např. v nábožensky posvěceném právu pána, hlavy rodiny atd.,
- *panství legální* je odvozeno od racionality, kompetencí a především z obecně závazných pravidel, která mají racionální původ – legitimita příkazu je ospravedlněna potud, pokud odpovídá těmto pravidlům.

Polsko-britský sociolog Zygmunt Bauman^{20,21} poznamenal, že nezbytnou podmínkou existence vztahu moci je konflikt mezi nejméně dvěma osobami nebo skupinami. V souladu s tímto pojetím pak dospívá ke *konfliktní* definici moci: „*Moc je v dané společenské struktuře institucionalizovaný způsob přijímání rozhodnutí určujících způsob rozdělování statků, které jsou předmětem konfliktu; rozhodnutí, zavazující strany, jež se v tomto konfliktu nacházejí.*“

Vykonávání moci, na rozdíl od autority, nutně nezahrnuje souhlas (konsensus), i když je žádoucí. Autorita je nejčastěji spjata s nějakou osobou, zatímco moc se jeví jako instituce existující nezávisle na jedincích, kteří ji vykonávají. Nejvíce se moc projevuje na úrovni státu.

¹⁹ Viz WEBER, M. *The Theory of Social and Economic Organisation*. New York: The Free Press, 1964. MACPHERSON, C. B. *Democratic Theory: Essays in Retrieval*. Oxford: Clarendon Press, 1975.

²⁰ Zygmunt Bauman (1925–2017).

²¹ BAUMAN, Z. *Vízie lidského sveta*. Bratislava: Obzor, 1967, s. 335.

Fenomén moci však není vlastní jen státu. Vůči politické moci se vytvářejí i jiná centra moci: hospodářská moc, moc odborů, moc ideologická (církve, intelektuální elity, moc masmédií). Fenomén moci existuje v určitém měřítku v každé společenské organizaci: podniku, politické straně, samosprávě.

Pohled politologický

Pro politologii má pojem moci samozřejmě zcela zásadní význam, neboť na základě vymezení tohoto pojmu může zkoumat další stěžejní fenomény jako je politika, politické instituce, politické procesy, politické zájmy, politické strany, volby atd.²²

Britský politolog Andrew Heywood uvádí, že moc se uplatňuje všude tam, kde A přiměje B učinit něco, co by jinak neučinil. A však může ovlivňovat B různě. Následně s odkazem na další autory rozlišuje různé dimenze či „tváře“ moci:

Moc jako rozhodování spočívá ve vědomé činnosti, která tak či onak ovlivňuje obsah rozhodnutí. Klasický popis této formy moci nacházíme v knize Roberta Dahla: Kdo vládne? Demokracie a moc v jednom americkém městě (1961), kde se na otázku kdo má moc odpovídá analýzou rozhodnutí ve světle známých preferencí zúčastněných aktérů. Tato rozhodnutí lze však ovlivňovat nejrůznějšími způsoby. Kenneth Boulding ve své práci Tři podoby moci (1989) rozlišuje mezi použitím síly nebo pohrůzkou silou (hůl), úspěšným handlováním, ze kterého mají prospěch obě strany (dohoda) a navozováním loajality a závaznosti (hubička).

Druhou podobou moci, jak uvádějí Bachrach a Baratz (1962), je schopnost zabránit přijetí rozhodnutí (*moc jako „nerozhodování“*). K tomu je nezbytná schopnost nastolovat nebo kontrolovat politickou agendu, a tak odvrátit především to, že se o určitých otázkách vůbec bude jednat. Např. soukromí podnikatelé mohou uplatňovat moc jak tím, že vedou kampaň, aby navržený zákon na ochranu spotřebitelů byl smeten ze stolu (první podoba), tak tím, že budou u politických stran a politiků lobbovat, aby zabránili, že otázka práv spotřebitelů se vůbec bude veřejně projednávat (druhá podoba).

Třetí podobou moci (*moc jako kontrola nad myšlením*) je schopnost někoho ovlivnit formováním toho, co si myslí, co chce nebo co potřebuje (Lukes,

²² KROUPA, J. *Politologie nejen pro právníky*. 2. aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2020, s. 17.

1974). Zde jde o moc projevující se ideologickou indoktrinací nebo působením na psychiku. Uplatňování této podoby moci lze v politice spatřovat ve využívání propagandy a obecněji v důsledcích, které má ideologie.

Pohled právní

Právní pohled rozvíjí nazírání na moc již více konkrétněji – řekněme za pomoci přívlastků zkoumá újeji vymezené fenomény a pojmy jako je soudní moc, výkonná moc, zákonodárná moc, ale i veřejná moc, státní moc, politická moc atd.

I zde je vhodné nahlédnout do starověkého Říma. Římské právo znalo a zároveň rozlišovalo pojmy *potestas a imperium*.²³ Termín *potestas* označoval výkonnou moc, kterou disponoval každý úředník okamžikem svého zvolení do úřadu. Na základě této pravomoci úředník mohl vykonávat různé povinnosti svého úřadu. Po dobu jejího výkonu nemohl být sesazen a neodpovídal za výkon své funkce. K odpovědnosti mohl být volán až po skončení svého úřadu (nikoli ovšem diktátor a censor).²⁴ Vedle moci *potestas*, náležící všem státním úředníkům, byly nejvyšší *magistratury cum imperio* (konzulát, praetorství a diktatury) doprovázeny zvláštní mocí známou jako *imperium*. Pouze magistrátové s *imperium* (*magistratus cum imperio*) měli například, kromě jiného, plnou moc *iurisdictio*, tj. uplatnění moci *imperium* v oblasti soudnictví, popř. jeho organizace, v rámci kterého mohli ukládat přísné sankce za porušení jejich příkazů, včetně hrdelních trestů (*ius coercendi, coercitio maior*).²⁵

Pojmem *imperium* (z lat. *imperare* – nařizovat, velet) se rozuměla nejvyšší vládní neomezená a nedílná moc, dnes bychom řekli moc výkonná. Výkon moci *imperium* byl neodvozený a primární, což znamená, že každý její nositel rozhodoval podle svého uvážení v intencích této rozhodovací pravomoci samostatně a nezávisle. Jediné její omezení spočívalo v zákoně přijatém lidovým shromážděním a v moci jiného magistráta *cum imperio*. V případě neexistence podobného omezení se mohl její nositel rozhodovat podle vlastního uvážení, tj. nebyl limitován obecně specifikovanými zákonnými mezemi, ve kterých by musel výkon své moci realizovat. To nepochybně umožňovalo efektivní a zejména dynamický

²³ ZÁLIŠ, P. Nejvyšší rozhodovací a rozkazovací moc impérium. *Časopis Všeřd*. 10. 2. 2019. [cit. 24. 11. 2022]. Dostupné z: https://www.vsehrd.cz/clanek/nejvyssi-rozhodovaci-a-rozkazovaci-moc-imperium_07f60fb2-2eb5-4ee6-a5f4-26cc99ca2a51.

²⁴ TUREČEK, J. a kol. *Světové dějiny státu a práva ve starověku*. Praha: Orbis, 1963, s. 211.

²⁵ SKŘEJPEK, M. *Římské soukromé právo. Systém a instituce*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 15.

výkon správy státu, jelikož nositel mohl řešit aktuální společenské problémy okamžitě dle aktuální situace a společenských potřeb. Po obsahové stránce moc *imperium* v sobě zahrnuje právo zákonodárné iniciativy, nejvyšší vojenskou pravomoc a soudní pravomoc jak v oblasti civilní, tak trestní.²⁶

Původ nejvyšší moci *imperium* lze vysledovat až do období římských králů, kteří byli nejen nejvyššími představiteli státu, ale i soudci, vrchními vojenskými veliteli atd. Právě tyto pravomoci představovaly základ nejvyšší moci *imperium*.

Imperium představovalo vpravdě unikátní pojetí státní moci. Nebyla neurčitým nebo symbolickým vyjádřením moci, ale skutečnou pravomocí velet, vydávat rozkazy a prosazovat jejich plnění. Další pozoruhodný aspekt této svrchované moci spočíval v jejím odosobnění od osoby jediného nositele a její přenositelnost na úředníka jiného, což znemožňovalo spolu s časovým omezením výkonu funkce a principem volitelnosti, vytvoření diktatury.

Z dalšího vývoje lze citovat opět Niccolo Machiavelli: „*Svobodě škodí moc, kterou na sebe strhne občan sám, ne moc, která je mu udělena svobodným hlasováním.*“²⁷ Georg Jellinek uváděl, že stát je založen na těchto třech prvcích: státní území, státní národ a státní moc.²⁸ Max Weber: „*Stát má monopol na legitímní násilí.*“

Německá jurisprudenc^{29,30} chápe konflikt mezi mocí a spravedlností jako věčné téma lidských dějin; veškerý společenský život je řízen mocí; je to nejvyšší hodnota, o kterou národy usilují a podle které jsou počítány, váženy a posuzovány. Právo neexistuje bez moci; touha po moci je v každé komunitě i v každé lidské bytosti. Podle této představy je (státní) vládnutí nejprve založeno na moci, která je pak „civilizována“ zákonem. Tento obraz státní moci byl ještě v 19. a 20. století velmi rozšířený, ale nedokáže dostatečně vysvětlit význam státu a práva v demokraticky organizované společnosti současnosti. Právo není mocenským nástrojem státu, ale funkcí demokraticky organizované společnosti. Není pochyb o tom, že právo musí být v případě potřeby vymáháno

²⁶ KADLECOVÁ, M. – SCHELLE, K. – VESELÁ, R. – VLČEK, E. – VOJÁČEK, L. – ŽIDLICKÁ, M. *Právní dějiny*. 2. vyd. Praha: Eurolex Bohemia s.r.o., 2005, s. 123.

²⁷ SENECA. Citáty slavných osobností. In: *Citáty.net* [online]. Poslední aktualizace 3. 10. 2020 [cit. 24. 11. 2022]. Dostupné z: <https://citaty.net/citaty/19185-seneca-nejvetsi-moc-ma-ten-kdo-ma-sam-sebe-ve-sve-moci/>.

²⁸ JELLINEK, G. *Všeobecná státověda*. Praha: J. Laichner, 1906.

²⁹ WEBER-GRELLET, *Rechtsphilosophie und Rechtstheorie*. 6. Auflage XY: Alpmann Schmidt, 2014, s. 142.

³⁰ Viz NOHLEN, D. *Wörterbuch Staat und Politik, Bundeszentrale für Politische Bildung*. Neuausgabe 1995. XY: Bundeszentrale für politische Bildung, 1998, s. 399–403.

i nátlakem. Tento demokraticky legitimizovaný nátlak však není výrazem jednostranné moci, ale je založen na demokratické dohodě.

Recentní právní pohled vychází z teze, že „v moderním státě primární moc nemá stát, ale lid, který svoji moc realizuje prostřednictvím státních orgánů“.³¹ Ostatně své pozitivně právní ukotvení nalézáme nejen v Ústavě České republiky,³² ale ve všech zkoumaných ústavách sousedních států.

Závěr

I z letmého pohledu různých věd od obecné filozofie až po velmi konkrétní právo je zřejmé, že lze nalézt určité shodné či styčné definiční body. S určitým zjednodušením tak lze moc chápat jako možnost a schopnost rozhodovat o chování jiných osob, a to i proti jejich vůli.

Abstract

Different aspects of the phenomenon of power

In my contribution, I focus attention on the phenomenon of power, which is the focus of my dissertation research on the topic: „*The power of judicial power*“.

It can be safely said that the very word „*POWER*“ is surrounded by a veil of mystery and has a magical touch and evokes various feelings. However, this word is often mentioned rather in pejorative connotations. However, it is hard for anyone to deny that power has its „*dangerous attraction*“.

In general, power as a social category is associated with a certain differentiation, hierarchization of society, expresses superiority and subordination.

Bertrand Russel (1872-1970), an English mathematician and philosopher, considered power to be „*a fundamental concept of the social sciences, just as energy is a fundamental concept of physics*“. This phenomenon is therefore investigated by a number of social sciences. In my contribution, at least in theses and quotes, I will try to draw attention to the views of these sciences. The views of philosophy, sociology, political science and, of course, law will

³¹ PAVLÍČEK, V. – JIRÁSKOVÁ, V. a kol. *Ústavní právo a státověda, I. díl. Obecná státověda*. 3. podstatně přepracované a rozšířené vydání. Praha: Leges, 2021, s. 461.

³² Čl. 2 odst. 1 Ústavy.

be discussed gradually, but also in a connected manner. Unfortunately, due to the scope of the contribution, it will not be possible to discuss psychological, economic, or theological aspects.